

כי תשא גליון 2 | תשע"ט

פנינים מהורת רבינו הגאון
רבי רב הבה
קרק שליט"א
עידה"ק טבריה ת"י

שפה לנאמנים

פניני משה ומתן עם רבינו

ברך על המאכל "ברוך אתה ה' אלוקינו" ונפל – אם יש לו תקנה

נשאל רבינו, לגבי מי שברך על מאכל ונפל מידו ונמאס, שכתב השו"ע (או"ח רז, ו) שאם אמר רק ברוך אתה ה' (ולא אמר אלוקינו) יסיים למדני חוקיק, שיהא נראה כקורא פסוק ואין כאן קורא שם שמים לבטלה, ומשמע שאם אמר גם אלוקינו, שוב אין לו תקנה, וקשה למה לא ימשיך ויאמר הפסוק "ה' אלוקינו דבר אלינו בחורב לאמר" וגו' (דברים א, ו), או הפסוק "ה' אלוקינו אתה עניתם" וגו' (תהלים צט, ח), וכמו שאמר רק ברוך אתה ה' שיכול להמשיך ולומר למדני חוקיק.

והשיב רבינו, דיש לומר שכיון שהסמך התיבות "ה' אלוקינו" על "ברוך אתה" שוב אינו יכול להיות כהמשך לפסוק, והיינו שכבר חל בזה תורת "ברכה", ואין יכול להתפס בזה שם "קריאת פסוק".

וציין רבינו בענין זה כמה מקורות מהש"ס שיש לדון בהם מכמה צדדים לנידון זה.

הנה נחלקו ת"ק ואחרים (שבועות לה, ב) לענין מחיקת השם, שדעת ת"ק כל הטפל לשם בין מלפניו בין מלאחריו הרי זה נמחק, ולפניו היינו כגון לה' או בה', שהלמד"ד והבי"ת נמחקין, ולאחריו כגון אלוקינו שאותיות נ"ו נמחקות, וכן אלוקיכם שאותיות כ"ם נמחקות. אמנם דעת אחרים שלפניו נמחק אך לאחריו אינו נמחק שכבר קדשו השם, וכן הלכתא כאחרים.

ומבואר שלכו"ע לפניו נמחק, ונחלקו רק אם לאחריו נמחק, ומשמע שהחלק שלאחריו הוא עדיף טפי, אך החלק שלפניו יש בו שייכות פחות ללאחריו, וא"כ יש לדון דהכא נמי עצה טובה היא שיסיים הפסוקים האמורים לעיל, מפני שתיבות 'ברוך אתה' לפניו הם, ונחסר בשייכות כמשנ"ת, וא"כ הוי סייעתא לקושיא הנ"ל.

מפני אותה מלאכה. אך את שבתתי תשמרו - אף על פי שתהיו רדופין וזריזין בזריזות מלאכה שבת אל תדחה מפניה. כל אכין ורקין מיעוטין, למעט שבת ממלאכת המשכן.

מעתה יש לומר, דזהו שאמר הכתוב, כי אף שהמשכן הוא סמל השראת השכינה בישראל, מכל מקום אינו כדאי לדחות את השבת עבור מלאכת המשכן, מפני שגם בשמירת שבת ישנה "אות" בין ה' וישראל, ואם כן, לא עדיף התועלת של השראת השכינה שבמשכן יותר מן ה"אות" של "לדעת כי אני ה' מקדשכם" של שבת, שהרי מעלת המשכן מונחת גם בשבת, מפני האות של השראת השכינה שבה, ולזאת דווקא באזהרה של שבת שנאמרה כאן הוזכר בה גם את ענין היותה "אות", משא"כ בשארי האזהרות שלא נזכר בהם ענין זה.

הטעם שנקרא משה בשם "איש" במעשה העגל ובמעשה מרים

וַיֵּרָא הָעָם כִּי בָשָׂשׁ מֹשֶׁה לְדַרְת מִן הָהָר וַיִּקְהַל הָעָם עַל אֶהֱרֹן וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו קוּם עֲשֵׂה לָנוּ אֱלֹקִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ לִפְנֵינוּ כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלֵנוּ מִמִּצְרָיִם מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ מָה הָיָה לוֹ (לב, א)

הנה לא מצינו בשום מקום שנוסף למשה רבינו הכינוי "האיש" מלבד בשני מקומות, כאן במעשה העגל שאמרו בני ישראל "כי זה משה האיש" וגו', ובמעשה מרים שאמר הכתוב "והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה" (במדבר יב, ג), ויש להבין מה טעם נתייחדו שני מקומות אלו שנוסף לו הכינוי "האיש".

ונראה לבאר, דהנה אמרו חז"ל שהשטן הראה להם לישראל את דמות משה מת במטה, ומחמת כן חטאו בני ישראל כי חשבו שמת. מעתה יש לומר דלזאת הדגישו בני ישראל לאהרן את היות משה "איש", לאמר כי אינו מלאך, אלא איש הוא, ואם כן ממילא מה שראו שמת אמת הוא, ולא מעשה תעתועים ראו, וכיון שכן צריכים הם למנהיג אחר.

ואף במעשה מרים יש לבאר בדרך זו כי הדגיש הכתוב את היות משה "איש" ולא מלאך, והיינו שזהו שיעור בגדלותו של משה, שאף על פי

המנורה הטהורה - מזהב טהור

וְאֵת הַשִּׁלְחָן וְאֵת כְּלָיו וְאֵת הַמִּנְחָה הַטְּהוֹרָה וְאֵת כָּל כְּלֵיהָ וְאֵת מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת (לא, ח)

כתב רש"י, "הטהורה - על שם זהב טהור". ויש להקשות, הלא גם שאר הכלים היו עשויים מזהב, ולמה זאת אמר הכתוב טהורה רק במנורה ולא בשאר הכלים שאף הם מזהב היו (א.ה). ואין לומר מפני שהמנורה היא כולה זהב, ואילו כל שארי הכלים כגון השולחן והארון היו מצופים זהב ולכן לא נאמר בהם טהור ע"ש הזהב, זה אינו, שהרי מצינו לגבי מזבח הזהב, שהיה מצופה, ונקרא זהב, וכן הכפורת היתה כולה מזהב, ולא מצינו שנקראת טהורה).

ויש לבאר בזה, דנראה שבמנורה ישנה קפיצא מיוחדת שיהיה זהב נקי מסיגים (והארכנו בזה טובא במקו"א), וטעם הדבר יש לומר בשני אופנים, האופן הא' מפני שנאמר שיעור של כיכר למידת הזהב שבה, ואם יהיו בה סיגים הרי הם מחסרים מהשיעור הזהב. והאופן השני, שלגבי המנורה יש חסרון לעשותה בזהב עם סיגים מפני שנאמר בה דין "מקשה", ואם ישנם סיגים בתוך הזהב הרי הם חסרון לדין "מקשה", שהרי הם מפסיקים בתוך הזהב ואין כאן "מקשה אחת", וצ"ע. ואשר לפ"ז י"ל שזהו כוונת רש"י לפרש "הטהורה" - שעשויה מזהב טהור, שזהו המעליותא שלא היה בשאר כלי הזהב.

ענין הזכרת היות השבת "אות" דוקא באזהרה האמורה כאן

וְאֵתָה דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אֵךְ אֵת שַׁבְּתֹתֵי תִשְׁמְרוּ כִּי אוֹת הוּא בִּינֵי וּבִינֵיכֶם לְדַרְתִּיכֶם לְדַעַת כִּי אֲנִי ה' מְקַדְּשְׁכֶם (לא, יג)

הנה בשאר מקומות שנזכרו אזהרות התורה על השבת לא נאמר שם גם את היות השבת "אות" בין ה' לישראל, ויש להבין מהו יחודו של מקרא האמור כאן שהזהיר הקב"ה על השבת והוסיף באזהרה ההדגשה "כי אות הוא ביני וביניכם לדעת כי אני ה' מקדשכם".

ונראה לבאר, דהנה רש"י הביא שחז"ל דרשו מכאן "אף על פי שהפקדתיך לצוותם על מלאכת המשכן, אל יקל בעיניך לדחות את השבת

ואכן צידד רבינו לאידך גיסא, דיש לומר שהדברים חלוקים, דהתם איירי לגבי "חלות קדושה" של קדושת השם לענין שאי אפשר למוחקו, ע"ז נאמר דכ' של כאלוקינו אינו חפצא דקדושה, ואפשר למוחקו, אך כאן שהגידון הוא כלפי הגדרת "מעשה האמירה", והיינו שכלפי "האמירה" דנים הכל כדבר אחד, בזה יתכן טובא שההתחלה יש לה חלק מכריע בהגדרת הדבר, ואינה נפרדת מהמשך הדבר.

וכדמות ראייה יש לדון גם ממה שמצינו בדין מי שהתחיל תפלה אדעתא דחובה, ונזכר שהתפלל שאפילו אם יכול לחדש בה דבר פוסק ואינו ממשיך (או"ח קז), הרי שאי אפשר להעביר מהגדרה להגדרה, בחדא מחתא, וה"נ כיון שכבר אמר ברוך אתה ה' אלוהינו כבר הגדיר על אמירת ברוך אתה את שם שמים, ותו לא מצי להעבירו שיהא כהמשך לקריאת הפסוק.

ועוד ציין רבינו לדברי הגמרא (סוכה לח, ב) אמר רבא לא לימא איניש ברוך הבא והדר בשם ה', אלא ברוך הבא בשם ה' בהדדי, א"ל רב ספרא משה (גדול הדור) שפיר קאמרת (בתמיה), אלא התם והכא אסוקי מילתא היא, ולית לן בה. אמר רבא לא לימא איניש יהא שמיא רבא והדר מברך, אלא יהא שמיא רבא מברך בהדדי, א"ל רב ספרא וכו'.

ומבואר שרבא חשש בהפסק שנראה כמוציא שם שמים לבטלה, ואילו רב ספרא לא חשש.

ושורש פלוגתתם ביאר רבינו, הוא, אם הדיבור הוא "חפצא" בפני עצמו, ואין דנים על הכוונה כלל, וזו סברת רבא, או שהדיבור הוא "אמצעי לתוכן", והיינו לבטאות את תוכן הכוונה, וזו סברת רב ספרא.

והיה מקום לצדד שבגידון דידן לרב ספרא שפיר מצי למימר אחר ה' אלוהינו אתה עניתם, או דבר אלינו בחורב וכו', כיון דס"ל שאין זה "חפצא", וכיון שהוא חפץ עכשיו בכוונה אחרת, שמה מהני, אבל לרבא לא תועיל תקנה זו.

והנה מבואר בתוספות (סוכה לח, ב) דרבא ביבמות (קו, ב) הדר ביה אחר ששמע את סברת רב ספרא, אמנם ע"ש במאירי, ודו"ק. אכן ברי"ף וברא"ש שהשמיטו דבר זה מוכח כדעת התוס', ולפ"ז היה מקום יש לומר שמועלת היא התקנה להמשיך פסוק גם אחר אמירת אלוהינו.

אלא שאמר רבינו דיש לדון שכאן העיקר הוא ה"כוונה", וכיון שיש "כוונה ברכה", גם לרב ספרא לא יהני, שאחר שהכוונה עבור ברכה היתה לא מהני לתקנה עם אמירת פסוק. וישמע חכם ויוסיף לקח. - מתוך משא ומתן עם תלמידו הגאון רבי יקותיאל אוהב ציון שליט"א.

שאינו מלאך אלא איש, וסיבה יש לו להקפיד על כבודו כשאר אנשים, בכל זאת משבחו הכתוב על אשר הגיע לדרגה של ענוה מוחלטת.

"ויקומו לצחק" - גילוי עריות, ענין הדבר

וַיִּשְׁכְּמוּ מִמַּחֲרַת וַיַּעֲלוּ עֹלֹת וַיִּגְשׁוּ שְׁלָמִים וַיִּשֶׁבֶה הָעֶם לְאַחַל וַיִּשְׁתּוּ וַיִּקְמוּ לְצַחֵק (לב, ו)
כתב רש"י, "לצחק - יש במשמע הזה גלוי עריות, כמו שנאמר (בראשית לט, יז) לצחק ב"י". והנה באמת מצינו שכלפי איסור עריות היה לבני ישראל מיאון מיוחד בקבלת האיסור, כמו שמצינו שאמרו חז"ל על הפסוק "וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו" וגו' (במדבר יא, י) היינו על עסקי משפחות שנאסרו להם. ולא מצינו בכיה שבכו בני ישראל על שום איסור מלבד על איסור זה של עריות שנאסר להם. אשר מבואר מזה, כי בלבם פנימה היתה עיקר ההתמרמרות על איסור עריות שנאסר להם. מעתה מובן היטב כי עתה בעת פריקת העול מצא איסור העריות את מקומו לחול יותר מכל שארי האיסורים, שהרי היה בלבם ההתמרמרות טובא על איסור זה כמשנ"ת. ואף שרש"י פירש שלצחק הוא גם לשון של רציחה, והיינו על שהרגו את חור, מ"מ לזאת היתה להם סיבה פרטית, מפני שכעסו על חור אשר הוכיחם, ומתוך כך הרגוהו.

חירות ממלאך המוות הוא שיעור בקבלת התורה

וַיְהִי־לָהּ מַעֲשֶׂה אֱלֹהִים הַמָּוֶה וְהַמְּקַבֵּל מִכְתָּב אֱלֹקִים הוּא חֲרוֹת עַל הָלָהּ (לב, טז)

אמרו חז"ל (אבות ו, ב) "והלוחות מעשה אלקים המה והמכתב מכתב אלקים הוא חרות על הלוחות, אל תקרא חרות, אלא **חירות**, שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה". ועוד אמרו חז"ל (ע"ז ה, א) שלא קבלו ישראל את התורה אלא כדי שלא יהא מלאך המוות שולט בהן ע"ש.

והנה מכך שאמרו חז"ל שקבלת התורה היא **כדי** שלא ישלוט בהם מלאך המוות, משמע שענין הוא שיעור בקבלת התורה, והיינו שקבלת התורה צריכה שתהא עד שיעור זה שלא ישלוט בהם מלאך המוות, וצריך ביאור למה הוי זה שיעור בקבלת התורה.

ונראה לבאר בפשיטות, דהנה מה שאין מלאך המוות שולט באדם הוא מחמת שמדכך על ידי עסק התורה, ואז פסקה זוהמתו, ובמצב כזה אין מקום למיתה, וכן מבואר גם ממה שנאמר אצל יעקב אבינו שלא מת (תענית ה, ב), אשר פירוש הדבר נראה על פי מה שאמרו במסכת דרך ארץ "רצונך שלא תמות, מות עד שלא תמות". - אשר מבואר מזה, כי זה אשר המית עצמו בחיי חיותו על התורה, הרי לא חשיבא המיתה מאומה אצלו, כיון שכבר הגיע למצב של זיכור גמור בחייו, וכיון שכן אין הבדל אצלו בין מיתה לחיים כלל, כי ההבדל בין מיתה לחיים הוא נוגע רק לגבי חיי הגוף בעולם הזה, אבל הוא נזדכך לגמרי כבר, וא"כ אין אצלו הבדל. אשר לפי זה מבואר היטב מה שאין מלאך המוות שולט באדם שזהו שיעור בקבלת התורה, והיינו, כי על מנת כן קבלו ישראל את התורה, שידבקו בה כל כך, עד כדי שיעור זה שלא יהיה אצלם חילוק בין מוות לחיים כלל כמשנ"ת.

בעת אשר ידו פרש צר לחלל שבת בפרהסיא, בעיה"ק טבריה, ראינו לנכון להביא את מכתבו של זקינו של רבינו שליט"א, מרן הגרי"ש אלישיב זיע"א (מכ"ק), להגריב"ש סלומון זצ"ל אב"ד פ"ת, אודות חובת המחאה בחילולי השבת בעירו וז"ל:

"את מכתב כת"ר קיבלתי בצירוף 'מאמר בעניין השבת' מו"מ בעניין ההפגנות שהפגינו אנשי פ"ת החרדים ע"ד ה', נגד הפרצה הנוראה של פתיחת קולנוע 'היכל' בשבת, דבר שלא העזו לעשות עד כה, ומסקנת כת"ר 'שאיין חייבים ולא רשאים להמשיך ולהפגין בערבי שבתות נגד קולנוע היכל'. טעמו ונימוקו.

א. לכל דבר יש גבול, גם לתוכחה קיים גבול - עד הכאה - עד נזיפה, וכולהו התקיימו, לכן מן הדין פטורים מלהפגין.

ב. מצוות תוכחה היא רק לעמיתך, שהוא עמך בתו"מ, ומאחר והאנשים מחללים שבת בפרהסיא, אין להוכיחם ואסור להוכיחם, כי בזה אנו מלבים את שנאתם לדת. זאת ועוד, מכיוון דהחוטאים הם רבים, אין להוכיחם רק פעם אחת, עכתו"ד.

ברם אנה לא ידענא מה עניין מצוות תוכחה לכאן, אטו מטרת ההפגנות היא בשביל קיום מצוות תוכחה, אתמהא, הלוא הדבר פשוט כביעתא בכותחא, אילו כל אחד היה פוטר את עצמו בקיום מצוות תוכחה, כי אז החנויות, התחבורה וכל בתי הקולנוע וכו' היו פועלים בשבת כמעשיהם בחול, ולא הי' נשאר מהשבת ח"ו שריד ופליט. המטרה של ההפגנות היא לעצור את מגיפת התפשטות הריסת השבת, וזה מה שנשאר בידי יראי ה' החרדים על דברו, למחות ולהפגין בעד קדושת השבת.

ומ"ש כת"ר שע"י ההפגנות אנו גורמים חילול שבת, עיין שו"ת מהרי"ל דיסקין ז"ל (בקו"א סי' קמ"ה) שאין לחוש לזה, ואכמ"ל.

והריני חותם בתקווה שכשם שבעבר עמד כת"ר על משמר קדושת השבת ועמד בראש המערכה, כן ימשיך לשתף פעולה להגן על קדושת השבת וכו', והי"ת ייתן בלב תועים בינה להפסיק לקעקע את חומת השבת.

בכבוד רב ובברכת התורה.
יוסף שלו' אלישיב

הדפסת העלון לע"נ רבני טבריה

רבה הראשי של טבריה הצדיק החכם רבי חיים בן רבי יצחק סמאג'א זצ"ל
רבה הראשי של טבריה הצדיק החכם רבי יעקב חי בן רבי ברוך זריהן זצ"ל
מייסד ת"ת ביבאס, הצדיק החכם רבי רפאל ביבאס זצ"ל